

Reconstruint contextos històrics. Les ciutats alemanyes i el cas de Lübeck

Resum: La més o menys plausible reconquesta de la imatge històrica construïda segle rere segle i violentament eliminada per la guerra i les intervencions de caire infraestructural de les següents dècades, planteja preguntes cabdals i ineludibles en l'actual debat sobre contextos històrics i en la relació entre allò vell i allò nou, més enllà d'una noció d'autenticitat que encara és massa indeterminada. És precisament en aquest marc on trobem l'explicació per les intervencions de reconstrucció en Alemanya, considerades ací com respostes madures i conscients a una nova fase reestructora de centres històrics. Dins de la història de la reconstrucció, són, per tant, paradigmàtiques per les preguntes que suggereixen, però també per les solucions concretes que ofereixen en la seua relació dialèctica entre còpia i reinterpretació. Per aquesta raó, no poden ser tractades com a simples casos de reconstrucció estilística, sinó que han de ser avaluades com a projectes genuïns d'arquitectura contemporània. El reviscolat de l'estructura mínima del *parcellarium*, que sovint a requerit la demolició de grans complexos edificats entre les dècades dels seixanta i dels vuitanta del segle XX, es converteix en el comú denominador d'aquestes experiències recents. El model mixt adoptat en aquests casos està basat en la coexistència de *Leitbauten* i de *Neubauten*, és a dir, edificis pilots reconstruïts d'acord amb els originals i en nous edificis inspirats pels originals.

Paraules clau: Context històric; reconstrucció; ciutats alemanyes; Lübeck

Reconstructing historical context. German cities and the case of Lübeck

Abstract: The more or less plausible reconquest of the historical image built up over the centuries – violently removed by the war and the infrastructural interventions of the following decades – poses central, inescapable questions in the current debate on historical contexts and on the relationship between *old* and *new*, beyond a still too indeterminate notion of authenticity. It is precisely within this image that the reconstruction interventions in Germany, considered here as mature and conscious responses to a new reconstructive phase of historical centres, can be explained. Within the *history of reconstruction*, they are thus paradigmatic for the questions they raise, but also for the concrete solutions they offer, in their dialectical relationship between *copy* and reinterpretation. For this reason, they cannot be

treated as simple cases of stylistic reconstruction, but need to be assessed as genuine projects of contemporary architecture. The revival of the minute structure of the *parcellarium*, which has often required the demolition of large building complexes built between the 1960s and 1980s, becomes the common denominator of these recent experiences. The mixed model adopted in these cases is based on the coexistence of *Leitbauten* and *Neubauten* – pilot buildings reconstructed in the same way as the original ones and new buildings inspired by the existing ones.

Keywords: Historical context; reconstruction; German cities; Lübeck

Com citar | How to site:

Michele Caja. "Reconstructing historical context. German cities and the case of Lübeck" ANUARI d'Arquitectura i Societat research journal, no. 1 (2021): 38-58. ISSN: 2792-7601. <https://doi.org/10.4995/anuari.2021.16108>

Reconstruyendo contextos históricos. Las ciudades alemanas y el caso de Lübeck

Resumen: La más o menos plausible reconquista de la imagen histórica construida a lo largo de los siglos y violentamente eliminada por la guerra y las intervenciones para implementar infraestructuras de las décadas posteriores, plantea preguntas centrales e ineludibles en el debate actual sobre los contextos históricos y la relación entre lo viejo y lo nuevo, más allá de una todavía indeterminada noción de autenticidad. Es precisamente en este escenario en el que pueden explicarse las intervenciones reconstructivas en Alemania, consideradas aquí como respuestas maduras y conscientes a una nueva fase de reconstrucción de centros históricos. Dentro de la historia de la reconstrucción, son, así pues, paradigmáticas por las preguntas que suscitan, pero también por las soluciones concretas que ofrecen en su relación dialéctica entre copia y reinterpretación.

Por esta razón, no pueden ser tratadas como simples casos de reconstrucción estilística, sino que requieren una evaluación como proyectos genuinos de arquitectura contemporánea. El renacimiento de la ínfima estructura del *parcellarium* que frecuentemente ha requerido la demolición de grandes complejos edificatorios, construidos entre los años sesenta y los años ochenta, se convierte en el denominador común de estas recientes experiencias. El modelo mixto adoptado en estos casos está basado en la coexistencia de *Leitbauten* y de *Neubauten*, edificios piloto reconstruidos del mismo modo que los originales y edificios nuevos inspirados en los existentes.

Palabras clave: Contexto histórico, reconstrucción, ciudades alemanas, Lübeck

Reconstitution du contexte historique. Les villes allemandes et le cas de Lübeck

Résumé : Une plus ou moins plausible reconquête de l'image historique construite tout le long des siècles et violemment éliminée par la guerre et les interventions pour implémenter les infrastructures des décennies postérieures, soulève des questions centrales et incontournables sur le débat actuel concernant les contextes historiques et le rapport entre ce qui est vieux et ce qui est nouveau, en plus d'une notion d'authenticité indéterminée. C'est justement sur ce scénario que peuvent s'expliquer les interventions reconstructives en Allemagne, considérées comme des réponses matures et conscientes à une nouvelle phase de reconstruction des centres historiques. Dans l'histoire de la reconstruction, ces interventions sont donc paradigmatiques à cause des questions qu'elles suscitent, mais aussi à cause des solutions concrètes qu'elles offrent dans leur rapport dialectique

entre copie et réinterprétation. Voilà pourquoi elles ne peuvent pas être jugées comme de simples cas de reconstruction stylistique, mais elles exigent une évaluation en tant que des projets authentiques d'architecture contemporaine. La renaissance de l'infime structure du *parcellarium*, qui a exigé fréquemment la démolition de grands complexes d'édifices, construits entre les années soixante et les années quatre-vingts, devient le dénominateur commun de ces expériences récentes. Le modèle mixte adopté dans ces cas-là est fondé sur la coexistence de *Leitbauten* et de *Neubauten*, des bâtiments pilotes reconstruits comme les originaux et des bâtiments neufs inspirés par ceux déjà existants.

Mots-clés : Contexte historique ; reconstruction ; villes allemandes ; Lübeck

Introducció

El reviscolat de l'estructura mínima del parcellarium original, que sovint a requerit la demolició de grans complexos edificats entre les dècades dels seixanta i dels vuitanta del segle XX, és el denominador comú d'experiències de reconstrucció recents als cascs antics de ciutats alemanyes com ara Hildesheim, Dresden, Frankfurt del Main, Berlín, Potsdam o Lübeck.

La més o menys plausible reconquesta de la imatge històrica construïda segle rere segle i violentament eliminada per la guerra i les intervencions de caire infraestructural de les següents dècades, planteja preguntes cabdals i ineludibles en l'actual debat sobre contextos històrics i en la relació entre allò vell i allò nou, més enllà d'una noció d'autenticitat¹ que encara és massa indeterminada.

Metodologia

La metodologia emprada per analitzar els diferents casos d'estudi, i també per presentar el resultat parcial d'una experiència didàctica, està basada en l'anàlisi morfològica i tipològica.

Per comprendre millor el sentit d'aquestes transformacions urbanes és necessari subratllar el significat del terme *parcellarium*, en llengua alemanya definit com *Parzellierung*, com el resultat d'una anàlisi morfològica duta a terme sobre mapes històrics. Defineix les parcel·les individuals sobre les quals es construeixen els habitatges individuals, la propietat dels quals és generalment privada. El *Parzellierungsplan* general està basat en regles urbanes comunes i en directrius de caire arquitectònic.

La tipologia edificatòria es refereix generalment a cases entre mitgeres que defineixen la imatge històrica de carrers i places. Dins d'aquestes tipologies trobem variacions en la relació entre la dimensió i la forma d'una parcel·la senzilla i el composició d'un habitatge

Introduction

The revival of the minute structure of the original *parcellarium*, which often required the demolition of large building complexes built between the 1960s and 1980s, is the common denominator of recent reconstruction experiences in the old centres of German cities such as Hildesheim, Dresden, Frankfurt am Main, Berlin, Potsdam and Lübeck.

The more or less plausible reconquest of the historical image built up over the centuries – violently removed by the war and the infrastructural interventions of the following decades – poses central questions in the current debate on historical contexts and on the relationship between old and new, beyond a still too indeterminate notion of *authenticity*¹.

Methodology

The methodology used to analyse these different case-studies, and also to present the partial result

of a didactic experience, is based on morphologic and typological analysis. To understand better the sense of these urban transformations, is necessary to underline the meaning given to the term of *parcellarium* – in German language defined as *Parzellierung* – as the result of a morphological analysis on historical maps. It defines the single parcels on which single houses are built, whose property is generally private. The general *Parzellierungsplan* is based on common urban rules and architectural guide-lines.

The building typology refers generally to the *townhouses* which define the historical image of streets and squares. Inside these types, there are variations in the relation between the dimension and form of a single plot and the layout of a single house. The design of each house can be articulated around a private internal space, a small courtyard. Only in few cases the plots subdivision of a single block presents a collective courtyard inside, to which the single plots/houses are connected.

donat. El disseny de cada casa pot ser articulad al voltant d'un espai menut privat, com ara un pati. Només en uns pocs casos, la subdivisió d'una parcel·la que ocupa tota una illa presenta un pati col·lectiu al seu interior que serveix per connectar les diferents parcel·les/cases.

La recerca sobre la recent renaixença d'aquests centres històrics ha estat l'objecte d'estudis previs de l'autor des d'un punt de vista urbà, morfotipològic i arquitectònic: resultats parcials d'aquesta recerca han estat discutits en els dos darrers anys en diversos congressos internacionals², mentre que un tractament més sistemàtic del tema s'ha dut a terme en la revista italiana *Aión* en un número monogràfic dels seus *Quaderni*³.

La resposta a aquestes contribucions ha estat positiva i ha plantejat diverses preguntes sobre aquestes correccions urbanes: no representa la reproposició del *parcellarium* preexistent com a estructura morfològica dels nous plans un cas de falsificació? Les demolicions necessàries per dur endavant intervencions reconstructores com aquestes no suposen el risc d'esborrar testimonis històrics rellevants per comprendre l'evolució de la ciutat? És possible legitimar reconstruccions com aquestes només sobre la base de la imatge històrica, majoritàriament obtinguda a partir de documentació iconogràfica com ara cartografia, vistes urbanes o fotografies? Deuríem entendre aquestes intervencions com una fase madura en el procés de revisió dels principis urbanístics i arquitectònics introduïts pel Moviment Modern o com el començament d'una nova temporada de reviscolament historicista? Quina és, en aquest cas, l'originalitat si la comparem amb les reconstruccions estilístiques dutes a terme immediatament després de la guerra en ciutats com ara Varsòvia, Gdańsk, Münster o Colmar, o amb els de l'anomenada era post moderna?

Entre totes aquestes qüestions, que van sorgir durant el debat al seminari, la que crec que roman com a cabdal és la que es afecta al marc particular en el que sorgeix la qüestió de la relació entre allò vell i allò nou. De fet, el que aquests casos tenen en comú és la quasi total absència, en termes materials, de l'artefacte original, la sola presència del qual roman bàsicament com una imatge supervivent en la memòria col·lectiva del ciutadans que

The investigation on the recent renaissance of these centres has been the subject of previous studies by the author from an urban, type-morphological and architectural point of view: partial results of this investigation have been discussed in the last two years at various international conferences, while a more systematic treatment of the topic has been addressed by the Italian Review *Aión* in a monographic issue of its *Quaderni*.

The response to the contributions has been positive and has raised several questions regarding these cases of urban correction: does not the re-proposing of pre-existing *parcellarium* as morphological structure of the new plans represent a case of *falsification*? Do not the demolitions required to carry out such reconstructive interventions risk erasing historical witnesses relevant to understanding the evolution of a city? Is it possible to legitimise such reconstructions solely on the basis of a *historical image*, mostly handed down through iconographic documentation (cartography, urban views, photographs)? Should

we understand these interventions as a mature phase in the process of revising the urban and architectural principles introduced by the Modern Movement or as the beginning of a new season of historicist revival? What, in this case, is their originality compared to the stylistic reconstructions of the immediate post-war period (Warsaw, Gdansk, Münster, Colmar) or to those of the so-called post-modern season?

Among all these questions, which emerged during the seminar discussion, the one that I believe remains central concerns the particular framework in which the issue of the relationship between old and new arises. In fact, what these cases have in common is the almost total absence, in material terms, of the original artefact, whose presence mostly remains as an image surviving in the collective memory of citizens who are still alive and through immaterial documents and testimonies. There are exceptions, of course, as in the case of Frankfurt, where the presence of a large number of material finds and fragments – archived in a

encara estan vius i a través de documents immaterials i testimonis. Hi ha excepcions, per descomptat, com en el cas de Frankfurt, on la presència d'un gran nombre de troballes materials i fragments, arxivats de manera sistemàtica en un ordre precís pel que fa a la seua ubicació original, ha permès que s'hagen pogut reutilitzar parcialment "on hi eren" i "com eren" dins dels nous edificis.

Premises culturals

Des d'un punt de vista urbà aquest projectes de reconstrucció són duts a terme mitjançant una reproposició d'un traçat original específic basat en la cartografia i documentació disponibles actualment. Només en certs casos hi ha traces existents reals, majoritàriament esborrades per les precipitades i poc respectuoses reconstruccions de postguerra. Aquestes s'han erigit a partir de les reflexions de les teories urbanes del Moviment Modern als anys 20 del segle XX i de l'Estructuralisme dels anys 60 que, en la seua aversió cap a la ciutat històrica, havia buscat reemplaçar-la per estructures urbanes de gran escala.

En comparació amb la tradicionalment entesa relació amb estructures preexistents, nascuda durant el debat teòric dels anys 50 i, més en concret, crucialment introduïda a Itàlia per Ernesto Nathan Rogers⁴ i basada en la confrontació física amb la permanència dels artefactes originals, ací la qüestió minva a termes immaterials. La reconstrucció de la imatge històrica assumeix un procés imaginatiu, o invenció d'acord amb l'historiador Eric Hobsbawm⁵, del passat, en l'equilibri entre la compensació filològica i la interpretació evocativa.

En lloc de restaurar el traçat urbà original de carrers i places, que encara sobreviu parcialment en els fonaments de cases i edificis tot i la severa devastació de la guerra, l'opció va ser eliminar-los per complet per solucionar problemes que es consideraven

systematic manner and in a precise order with respect to their original location – has allowed them to be partially reused where they were, as they were within the new buildings.

Cultural premises

From an urban point of view these reconstruction projects are carried out by re-proposing a specific original layout based on today available cartography and documentation. Only in some cases there are really existing traces, mostly cancelled by the hasty and disrespectful post-war reconstructions. These arose from the reflection of the urban theories of Modernism in the 1920s and Structuralism in the 1960s which, in their aversion to the historic city, had sought to replace it with new large-scale urban structures.

Compared to the traditionally understood relationship with pre-existing structures – born during the theoretical debate of the 50s and in particular crucially introduced in Italy by Ernesto

Nathan Rogers⁴ and based on the physical confrontation with the permanence of original artefacts – here this is declined in *immaterial* terms. The reconstruction of the historical image presumes a process of imagination – or invention according to historian Eric Hobsbawm⁵ – of the past in the balance between philological compensation and evocative interpretation.

Instead of restoring the original urban layout of streets and squares – partly still surviving in the foundations of houses and buildings despite the heavy war devastation – the choice was to remove them entirely in order to solve problems that were considered much more pressing at the time: traffic circulation, car parks and new technical and functional facilities (administrative buildings, offices, schools) required by the modern city under reconstruction. The absence, in these first reconstructive interventions, of any reference to the pre-existing layout seemed to be legitimised not only by practical reasons but also by cultural and ideological ones. The city of history belonged to past ways of life, anachronistic with respect to

molt més urgents a l'època, com ara: la circulació del trànsit, l'aparcament dels cotxes i noves instal·lacions tecnològiques i funcionals (edificis administratius, oficines, escoles) que eren necessàries per la ciutat moderna en reconstrucció. La absència, en aquestes primeres intervencions reconstructives, de qualsevol referència al traçat preexistent pareixia estar legitimada no només per raons pràctiques, sinó també per raons culturals i ideològiques. La ciutat de la història pertanyia a maneres passades de viure, anacròniques respecte a les necessitats concretes de la ciutat moderna i, per tant, impossibles de ser reproposada ni tan sols de formes abstractes o purament evocatives. Només en alguns casos, com ara el Pla Voisin de Le Corbusier per a París, parts de la ciutat històrica, com ara la Place Vendôme i el Palais Royale, sobreviuen a la *tabula rasa* de tot el districte del Marais⁶, mantinguts com a testimonis d'un món passat ara perdut.

Encara costaria almenys una dècada per experimentar un canvi de perspectiva respecte a la ciutat històrica, on la consciència del *lost centre* emergiria lentament⁷. Si aquesta pèrdua desencadenarà en els anys 50 el desig per un *new heart of the city*⁸, serà la noció de *collective memory*, heretada per Aldo Rossi de les teories del sociòleg Maurice Halbwachs⁹, la que guiarà una nova manera de entendre la *architecture of the city* i de redescobrir la solució de continuïtat amb la història. Nous processos mnemotècnics van permetre aproximar-se a contextos històrics de maneres que no eren analítiques, com en els estudis de l'escola tipomorfològica italiana i anglosaxona¹⁰, però també reproductives.

Modernitat vs. història: diferents aproximacions

Des d'un punt de vista historiogràfic, tal i com Anthony Vidler ha escrit recentment¹¹, la Modernitat, en el seu rebuig manifest de la història, havia mostrat, de fet, massa respecte per ella. Negant qualsevol tipus de reproducció, la història va esdevenir un contrapès, en termes antitètics, per la fundació de les noves idees de l'avantguarda pel que fa a la ciutat i l'arquitectura. Això va succeir, de fet, tant pel que fa a les estratègies urbanes

the concrete needs of the modern city and, as such, impossible to be re-proposed, even if only in abstract or purely evocative forms. Only in some cases, as in Le Corbusier's Plan Voisin in Paris, parts of the historic city, such as Place Vendôme and Palais Royale, survived the *tabula rasa* of the entire Marais district⁶, preserved as witnesses of a past world now lost.

It will take at least a decade to experience a change of perspective with regard to the historical city, whose awareness of the *lost centre* slowly emerges⁷. If such loss triggers in the 1950s the desire for a *new heart of the city*⁸, it was the notion of *collective memory*, taken up by Aldo Rossi from the theories of the sociologist Maurice Halbwachs⁹, that guided a new way of understanding the *architecture of the city* and rediscover a relationship of continuity with history. New mnemotechnical processes allowed to approach historical contexts in forms that were not only analytical – as in the studies of the Italian and Anglo-Saxon type-morphological school¹⁰ – but also reproductive.

Modern vs. history: different approaches

From a historiographical point of view, as Anthony Vidler recently noted,¹¹ the Modern, in its declared rejection of history, had in fact shown excessive respect for it. By denying any kind of reproduction, history became the counterbalance, in antithetical terms, for the foundation of new avant-garde ideas concerning city and architecture. This happened, in fact, both with respect to the urban strategies adopted – generally based on a larger scale than the minute one of the historical blocks, which could survive as *reformed courts*¹² or open schemes in new suburban districts – and to the purely architectural-constructive solutions – aimed at expressing the progress of new technologies.

In support of this presumed coherence of the Modern, the notion of *authenticity* was born as a fundamental principle with regard to any intervention involving works or testimonies of the past. On the basis of this principle, any mimetic practice was denied to avoid the risk of engage in processes that

adoptades, generalment basades en la gran escala més que en la menuda de les illes històriques que van poder sobreviure com a patis reformat¹² o esquemes oberts en nous districtes suburbans, com per les solucions purament arquitectòniques i constructives, que tenien l'objectiu d'expressar el progrés de les noves tecnologies.

En defensa d'aquella presumpta coherència de la Modernitat, la noció d'autenticitat va néixer com un principi fonamental pel que fa a qualsevol intervenció que impliqués treballs o testimonis del passat. Sobre la base d'aquest principi, qualsevol pràctica mimètica era negada per evitar el risc de vincular-se a processos que en aquell moment eren considerats com una falsificació genuïna. En aquest sentit, la relació entre allò vell i allò nou es va convertir en una relació entre autèntic i fals, on qualsevol hipòtesi reproductiva era considerada sospitosa. La continuïtat amb el passat només podria tenir lloc en termes antitètics o crítics i, en qualsevol cas, mantenint el discerniment de les estructures noves respecte de les velles.

Una actitud com aquesta confirmava les idees que havien madurat dins la disciplina de la Restauració, els fonaments culturals de la qual, majoritàriament encara referibles a les teories de John Ruskin, obligaven a mantindre allò original en la seua identitat com una troballa o fragment, negant qualsevol possibilitat de la seua reintegració. Una reintegració així només podia haver estat possible mitjançant alguns tipus d'intervencions reversibles i en qualsevol cas reconeixibles des d'un punt de vista tècnic i material. D'acord amb això, qualsevol proposta era possible tret d'aquella que implicarà una replica més o menys fidel a l'original perdut independentment de la imatge original.

Pel que fa a l'escala urbana, la reconstrucció de contextos històrics fluctuava entre el desig de restaurar el traçat original de carrers, places, illes i parcel·les i la proposta d'obrir noves estructures dins d'espais naturals o grans complexos edificats amb una matriu estructuralista. Per entendre els contorns d'aquestes posicions, pot mencionar-se el famós debat sobre la reconstrucció del centre històric de Florència durant el període immediat després de la guerra, on dos posicions ben contrastades van emergir: l'aproximació arqueològica de Ranuccio Bianchi Bandinelli, íntimament lligada a la materialitat de la troballa, i l'aproximació de l'historiador Bernard Berenson, la idea del qual estava basada

at the time were considered genuine falsification. In this sense, the relationship between old and new was converted into a relationship between authentic and false, where every reproductive hypothesis was regarded with suspicion. Continuity with the past could only take place in antithetical or critical terms, in any case maintaining the recognisability of the new from the old structures.

Such an attitude confirmed the ideas that had matured within the discipline of Restoration, whose cultural foundations, mostly still referable to John Ruskin's theories, obliged the original to be preserved in its identity as a find or fragment, denying any possibility of its reintegration. Such a reintegration could happen only through some kind of *reversible* interventions, in any case recognisable from a technical and material point of view. According to it, every proposal was possible except the one that entailed a more or less faithful *replica* of the lost original, regardless of the original image.

Referring to the urban scale, the reconstruction of historical contexts fluctuated between the desire to restore the original lost layout of streets, squares, blocks and plots and the proposal of new open structures inside natural spaces or large building complexes of structuralist matrix. To understand the margins of these positions, can be mentioned the famous debate on the reconstruction of historical centre in Florence during the immediate post-war period, where two contrasting positions emerged: the archaeological approach of Ranuccio Bianchi Bandinelli, closely linked to the materiality of the find, and the one of the historian Bernard Berenson, whose idea was based on restoring the iconographic image transmitted by history, regardless of aspects of authenticity.

The aim of archaeological culture was to bring to light the fragmentary layers belonging to the different phases of urban history, leaving them as documents to be exposed. From the underlying idea of an

en restaurar la imatge iconogràfica transmesa per la història independentment d'aspectes relacionats amb l'autenticitat.

L'objectiu de la cultura arqueològica era treure a la llum les capes fragmentades pertanyents a les diferents fases de la història urbana, deixant-les com a documents per ser exposats. Des de la idea subjacent d'un museu a l'aire lliure escampat a escala urbana, l'arqueologia urbana començaria més tard, com a disciplina autònoma, a considerar antigues preexistències amb la mateixa voluntat expositiva més que reconstructiva. Al fer-ho, emergia, ocasionalment, un excés de respecte, similar al que havia distingit la disciplina de la historiografia en relació a exemples històrics o la de la restauració en relació a preexistències edificades.

La ciutat contemporània era investigada i estudiada com si fora un lloc arqueològic, incloent en la seua estratigrafia diferents idees de ciutat, autònomes de les històricament anteriors. És precisament eixa presumpta autonomia, legitimada com una expressió de la *Zeitgeist*, la que va crear la possibilitat d'intervenir en velles estructures urbanes afegint o substituint nous nivells morfològics. Després de la mencionada discussió a Florència, les propostes fetes per Giovanni Michelucci per la reconstrucció dels fronts urbans al llarg del riu Arno, van expressar, a través de l'ansietat explicativa dels seus innumerables esbossos, la dificultat de superposar estructures noves grans sobre l'encara existent traçat de les cases antigues.

De diferent manera, una aproximació arqueològica semblant va ser adoptada posteriorment a Berlín per rellegir alguns heroics capítols no construïts de l'urbanisme del Moviment Modern que van ser capaços, d'acord amb la teoria de col·lisió i superposició icònica, de coexistir amb capes anteriors de la ciutat històrica. Des de la proposta de reconstrucció plantejada a l'Exposició Internacional Edificatòria (IBA) per al sud de Friedrichstadt per OMA, en la que la condició fragmentària de les illes barroques podia coexistir amb les visions urbanes radicals de figures del Moviment Modern com ara Ludwig Hilberseimer, Ludwig Mies van der Rohe i Erich Mendelshon, fins la *Ikonenstadt* d'Oswald Mathias Ungers, en la que icones similars de la imaginació moderna, com ara el Chicago Tribune d'Adolf Loos o l'edifici d'oficines a Friedrichstrasse de Mies i altres projectes, eren embegudes al traçat original de Berlín.¹³

open-air museum widespread on an urban scale, Urban archaeology started later, as autonomous discipline, to consider ancient pre-existences with the same *expositional*, rather than reconstructive, intent. Doing so, emerged, sometimes, an excess of respect, similar to the one that had distinguished the discipline of historiography in rapport to historic examples or that of restoration to pre-existence buildings.

The contemporary city was investigated and studied as if it was an archaeological site, including in its stratigraphy different *ideas* of city, autonomous from the previous historical ones. It is precisely this presumed autonomy, legitimised as an expression of the *Zeitgeist*, which created the possibility of intervening on old urban structures by adding or substituting new morphological levels. After the above mentioned discussion in Florence, the proposals made by Giovanni Michelucci for the reconstruction of the urban fronts along the Arno

river, expressed, through the demonstrative anxiety of his countless sketches, the difficulty of overlapping new large structures on the still-existing layout of the old houses.

In other ways, a similar archaeological approach was later adopted in Berlin to re-read some heroic unbuilt chapters of the modernist urbanism which were able – according to the theory of collision and iconic superimposition – to coexist with previous layers of the historical city. From the IBA-reconstruction proposal for the South Friedrichstadt by OMA – in which the fragmentary condition of baroque blocks could coexist with the urban radical visions of Modernists such as Ludwig Hilberseimer, Ludwig Mies van der Rohe and Erich Mendelsohn – to Oswald Mathias Ungers' *Ikonenstadt*, in which similar icons of the modernist imagination – Adolf Loos' Chicago Tribune, the Office-tower on Friedrichstrasse by Mies and other projects – were embedded into Berlin's original layout.¹³

La tendència reconstructiva

Hauria de ser amb la kritische Rekonstruktion, moviment nascut al final dels anys 70, quan l'aproximació crítica va forçar arquitectes i urbanistes a assumir la ciutat històrica com un possible model a confrontar. Des d'ací va emergir també una nova tendència per la defensa i protecció dels centres històrics de les ciutats europees, especialment en Alemanya, Bèlgica i França, defensada per una nova figura d'arquitecte militant que actuava directament sobre el terreny emprant ferramentes com ara la protesta o les pràctiques participatives.

Paradoxalment, aquest "altre arquitecte"¹⁴ feia servir les mateixes ferramentes que els nous avantguardistes, però no per proposar utopies urbanes visionàries sinó formes i figures del passat: si les anteriors eren vistes com responsables de les distòpies en les que la ciutat moderna ha degenerat, les últimes van néixer dins la tradició de la ciutat europea, a través del redescobriment dels seus espais urbans i la qualitat de la seua arquitectura, com un possible repertori per investigar el disseny urbà contemporani.

L'escola de La Cambre i els A.A.M.s a Brussel·les, sota el tutoratge de Robert Delevoy i protagonistes com ara Léon Krier, Maurice Culot o Philippe Panerai, van abandonar les segures fronteres de la recerca acadèmica tradicional i van prendre una dimensió política: la batalla per salvaguardar el districte de Marolles, un dels veïnats més característics de Brussel·les que estava amenaçat per projectes de demolició degut a l'expansió del Palau de Justícia, va ser un paradigma d'una actitud de resistència a l'avanç indiscriminat d'allò nou seguint pràctiques encara fortament lligades a la tabula rasa del Moviment Modern.

Així doncs, la resultant Brussels Declaration¹⁵ de 1980 es va convertir en el primer *manifesto* d'aquesta contracultura que va reaprendre a "aprendre dels centres històrics". Un manifest com aquest, majoritàriament signat per arquitectes, diferia dels diferents *Charters* de restauració que des dels anys 20 del segle XX endavant havien tematitzat la qüestió dels centres històrics sobre la base del diàleg entre veritable/fals, còpia/original, autèntic/veritable, sense indicar clarament còm intervenir en contextos consolidats (figures 1 i 2).

The reconstructive trend

It was only with the *kritische Rekonstruktion* movement born at the end of the 1970s that the critical approach forced architects and town planners to assume the historic city as a possible model for confrontation. From here emerged also a new trend for the defence and protection of the historic centres of European cities – especially in Germany, Belgium and France – supported by a new figure of militant architect, who acted directly *on the field* adopting tools such as protest and participatory practice.

Paradoxically, this "other architect"¹⁴ used the same tools as neo-avant-gardes, but not to propose visionary urban utopias but forms and figures of the past: if the former were seen as responsible for the dystopias into which the modern city has degenerated, the latter were born inside the tradition of the European city, through the rediscovery of its urban spaces and the quality of its architecture, as possible repertoire for research into contemporary urban design.

The school of La Cambre and the A.A.M.s in Brussels – under the guidance of Robert Delevoy and protagonists such as Léon Krier, Maurice Culot or Philippe Panerai – abandoned the safe fences of traditional academic research and took on a political dimension: the battle to safeguard the *Marolles* district – one of Brussels most characteristic neighbourhoods which was threatened by demolition projects due to the expansion of the Palace of Justice – was a paradigm of an attitude of resistance to the indiscriminate advance of the new according to practices still strongly linked to the tabula rasa of the Modern.

Thus, the resulting *Brussels Declaration* (1980)¹⁵ became the manifesto of this counter-culture that re-learned *to learn from historical centres*. Such a manifesto, mostly signed by architects, differed from the various Restoration *Charters*, which from the 1920s onwards had increasingly thematised the question of historical contexts on the basis of the dialectic between true/false, copy/original, authentic/true, without clearly indicating how to intervene inside consolidated contexts. (Figure 1, 2)

Des d'aquesta concreta necessitat de salvaguardar els centres històrics existents de discursos iconoclastes enunciats en nom de la revitalització, la modernització o la més recent regeneració, va emergir una nova consciència no només del seu valor i identitat, sinó també de la seua exemplaritat a nivell operatiu. Carrers, places, jardins, illes i cases, monuments i parets de la ciutat històrica podien, per tant, indicar models i formes als que referir-se en operacions de noves construccions i reconstrucció.

La qualitat d'eixos llocs es redescoberta no només com a prova d'un passat digne de preservació per l'autoritat que una més o menys autèntica historicitat li confereix, generalment limitada dins les nocions de monument i document, sinó també com un exemple d'aprenentatge concret, a través de l'apropiació dels seus principis urbans i solucions arquitectòniques: la forma sovint irregular de carrers i places, l'estructura parcel·lada de les illes, els jardins i els patis interiors, des d'un punt de vista morfològic;

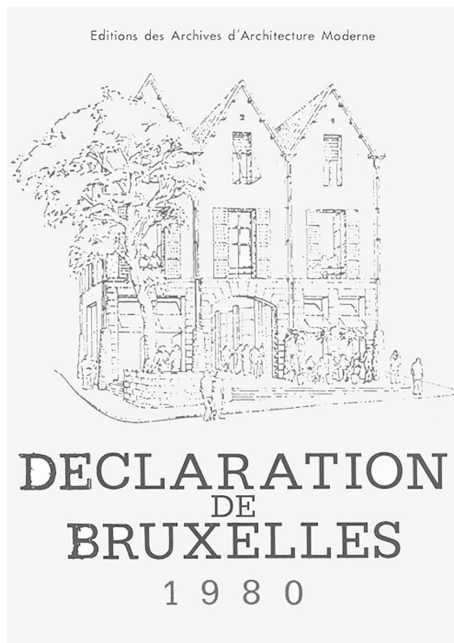

Figura 1. *Déclaration de Bruxelles*, A.A.M., 1980

Figure 1. *Déclaration de Bruxelles*, A.A.M., 1980

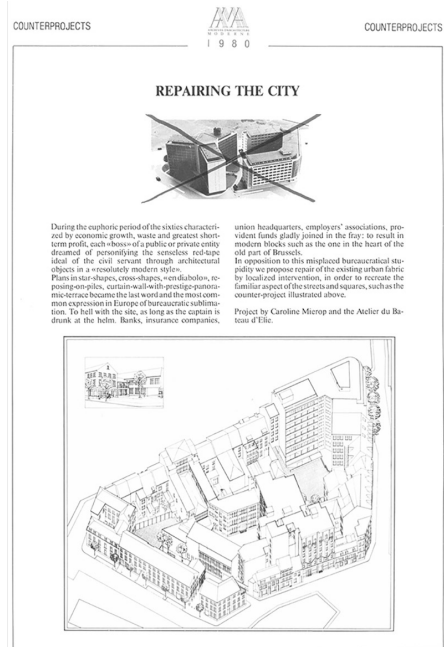

Figura 2. L. Krier, M. Culot, *Contreprojets*, 1981

Figure 2. L. Krier, M. Culot, *Contreprojets*, 1981

From this concrete need to safeguard the existing historic centres from iconoclastic vulgates – brought forward in the name of instances of revitalisation, modernisation or the more recent regeneration – there emerged a new awareness not only of their value and identity, but also of their exemplarity on an operational level. Streets, squares, gardens, blocks and houses, monuments and walls of the historic city

could thus indicate models and forms to refer to in operations of new construction or reconstruction.

The quality of these places is rediscovered not only as evidence of a past worthy of preservation for the authority that the more or less authentic historicity confers to it – generally limited within the notions of monument and document – but also as an example

o l'estructura tipològica dels habitatges unifamiliars i els elements que els defineixen: la façana, com a element representatiu entre l'esfera pública i privada, l'accés com a moment d'identitat del domicili individual, la coberta com a conclusió, la tria de materials d'acord amb la tradició del context històric, des d'un punt de vista tipològic i arquitectònic.

Característiques dels nous centres de ciutats alemanyes

És precisament dins d'aquesta tendència que els casos d'estudi considerats ací poden explicar-se com a respostes madures i conscients a una nova fase reconstructiva de centres històrics. Dins de la *history of reconstruction*¹⁶, demostren ser paradigmàtiques per les preguntes que plantegen, però també per les solucions que ofereixen en la seua relació dialèctica entre còpia i reinterpretació. Per aquesta raó, no poden ser tractades com simples casos de reconstrucció estilística, sinó que han de ser avaluats com a autèntics projectes d'arquitectura contemporània. En comparació amb l'exasperant cerca d'originalitat de moltes propostes urbanes actuals, aquests exemples prenen el traçat morfològic i la imatge històrica del passat com una referència concreta a ser seguida durant el procés de disseny, fins i tot essent sempre conscients del risc de recrear contextos que siguin "mig veritat"¹⁷.

Un primer cas paradigmàtic en aquest sentit està representat per Hildesheim, on un edifici de després de la guerra va ser demolit per permetre la reconstrucció de l'antic conjunt d'origen medieval¹⁸. Per la reconstrucció de la casa original més representativa a *Marktplatz*, la *Knocherhaueramtshaus*, denominació alemanya per la casa del gremi de carnisers, construïda amb la típica estructura porticada de fusta habitual en molts altres edificis del conjunt que circumda la plaça, l'edifici d'un hotel dels anys 60 que seguia les típiques formes de l'Estil Internacional de postguerra va ser enderrocat (figura 3).

for concrete learning, through the appropriation of their urban principles and architectural solutions: the often irregular shape of streets and squares, the parcelled structure of blocks, the gardens and internal courtyards – on the morphological point of view; the typological structure of individual houses and the elements connoting them: the façade, as representative element between the public and private sphere, the entrance as a moment of identity of the individual address, the roof as conclusion, the choice of materials according to the tradition of the historical context – on a typological and architectural point of view.

Characters of new german city centres

It is precisely within this trend that the here considered case studies can be explained as mature and conscious responses to a new reconstructive phase of the historical centres. Within the *history of reconstruction*,¹⁶ they prove to be paradigmatic for the questions they raise, but also for the concrete solutions they offer, in

their dialectical relationship between copy and reinterpretation. For this reason, they cannot be treated as simple cases of stylistic reconstruction, but need to be evaluated as genuine projects of contemporary architecture. Compared to the exasperated search for originality of many current urban proposals, they take the morphological layout and the *historical image* of the past as concrete reference to be followed during the design process, even with the constant awareness of the risky possibility to re-create "half true" contexts.¹⁷

A first paradigmatic case in this sense is represented by Hildesheim, in which a post-war building was demolished to allow the reconstruction of the ancient ensemble of medieval origin¹⁸. For the reconstruction of the most representative original house on *Marktplatz* – the *Knocherhaueramtshaus* (the butchers' guild house), built according to the typical wooden frame structure common to many other buildings of the ensemble overlooking the square –, a Hotel building from the 1960s, following the typical forms of post-war International Style, was demolished. (Figure 3)

També als altres casos tractats ací, han hagut situacions similars de substitució puntual. Al *Neumarkt* de Dresden va ser necessari llevar un desmesurat *moloch* originari dels anys 80, l'ampliació de la caserna de policia, per permetre la restitució del perímetre original d'una de les huit illes originals. Al *Friedrichswerder* a Berlín, el Ministeri d'Exteriors (1964-1967) construït durant el període de la República Democràtica Alemanya a *Schinkelplatz* i que ocupava parcialment l'àrea de la *Bauakademie* i vorejava la *Friedrichswerdersche Kirche*, ambdues dissenyades per Karl Friedrich Schinkel, va ser enderrocat després de la reunificació. A Frankfurt, el *Technisches Rathaus*, un edifici brutalista dels anys 70, va ser destruït el 2010 per alliberar l'àrea del *Dom-Römer Areal*, mentre que a Potsdam el gran complex situat a *Friedrich-Ebert Strasse* corresponent a l'Institut d'Ensenyament de Mestres, ha estat recentment suprimit per proveir espai per a noves illes urbanes a construir al voltant del castell.

El mateix va succeir a Lübeck, on dues escoles professionals dels anys 50 van ser eliminades per permetre la crítica reconstrucció dels paquets originals del vell *Founder's District*. Aquests edificis funcionalistes fora d'escala, que es remunten a l'era socialista o tecnòcrata, produïen, pel seu volum i la seua arquitectura, un efecte alienant en el teixit urbà original, sense ser capaços de regenerar una veritable vida urbana (figura 6).

Figura 3. Hildesheim: Hotel Rose; *Knochenhaueramtshaus* (reconstruït)

Figure 3. Hildesheim: Hotel Rose; *Knochenhaueramtshaus* (rebuilt)

Also in the other cases treated here, there have been similar cases of punctual replacement. At the *Neumarkt* in Dresden, it was necessary to remove an oversized *moloch* dating back to the 1980s, the extension of the Police Garrison, to allow the reintegration of the original perimeter of one of the eight old blocks. At the *Friedrichswerder* in Berlin, the Foreign Ministry (1964-67) – built during the GDR regime on *Schinkelplatz*, partly occupying the *Bauakademie* area and overlooking the *Friedrichswerdersche Kirche* both designed by Karl Friedrich Schinkel – was demolished after the reunification. In Frankfurt, the *Technisches Rathaus*, a brutalist building of the 1970s, was destroyed

in 2010 to free the *Dom-Römer Areal* area, while in Potsdam the large complex on *Friedrich-Ebert Strasse*, the Teachers' Training Institute, was recently removed to make space for new urban blocks being built around the Castle.

The same happened in Lübeck, where two professional schools of the 1950s were removed to allow the critical reconstruction of the original parcels of the old *Founders' District*. These out-of-scale functionalist buildings, dating back to the socialist or technocratic era, produced, for their volume and architecture, an alienating effect within the original fabric, without being able to regenerate a real urban life. (Figure 6)

Tanmateix, el model mixt adoptat en aquests casos és diferent del purament imitatiu de Hildesheim, que inclou tan reconstruccions *as they were, where they were* i reinterpretacions contemporànies de cases destruïdes: *Leitbauten* i *Neubauten*. Un model així va ser primerament adoptat al principi del nou mil·lenni en la reconstrucció de les illes barroques al voltant del Neumarkt de Dresden, al mateix temps que es completava la reconstrucció de la Frauenkirche. D'una manera semblant, el *Dom Römer Areal* a Frankfurt consisteix en un conjunt de cases de les quals al voltant d'un terç són còpia de les originals i la resta han estat confiades a un ampli ventall d'arquitectes locals i forasters (figures 4 i 5).

D'acord amb el pla general de reconstrucció de l'Altstadt, poques illes van ser reconstruïdes a Berlín per un equip compost no només per empreses nacionals. La seua morfologia compacta és semblant a l'original, però sense la restauració estilística de les cases antigues. La validesa del model mixt sembla estar confirmada en els altres dos casos analitzats aquí. Les illes al voltant del *Alter Markt* a Potsdam estan basades en un pla general de tipus *Leitbautenkonzept*, d'acord amb el qual poden identificar-se diferents tipus de reconstrucció

Figura 4. Dresden: Pla de Von Heinrich Lesch Plan, 1828 (extract); Neumarkt, 8 *Quartiere*

Figure 4. Dresden: Von Heinrich Lesch Plan, 1828 (extract); Neumarkt, 8 *Quartiere*, Plan

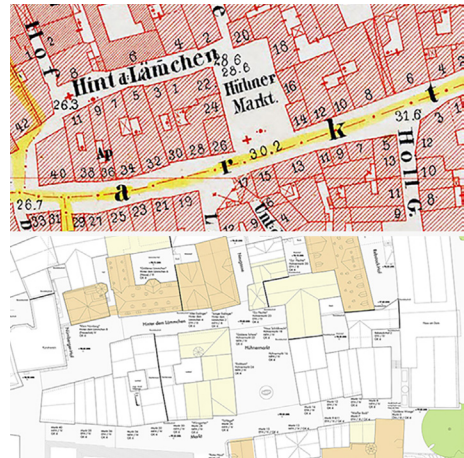

Figura 5. Frankfurt am Main: Pla Ravenstein Plan, 1861 (extracte); Pla Dom Römer Areal

Figure 5. Frankfurt am Main: Ravenstein Plan, 1861 (extract); Dom Römer Areal, Plan

Nevertheless, the *mixed model* adopted in these cases is different from the pure imitative one of Hildesheim: it includes both reconstructions *as they were* and contemporary reinterpretations of the destroyed houses (*Leitbauten* and *Neubauten*). Such a model was first adopted at the beginning of the new millennium in the reconstruction of the baroque blocks around Dresden's Neumarkt, in conjunction with the completion of the reconstructed Frauenkirche. Similarly, the Dom Römer Areal in Frankfurt consists of an ensemble of houses of which about a third copy of the originals and the rest entrusted to a wide range

of local and non-local architects. (Figure 4, 5)

According to a general reconstruction plan for the *Altstadt*, few blocks were rebuilt in Berlin by a team composed by not only national firms. Their compact morphology is similar to the original one, but without the stylistic restoration of the old houses. The validity of the mixed model seems to be reconfirmed in the other two cases analyzed here. The blocks around the *Alter Markt* in Potsdam are based on a general plan (*Leitbautenkonzept*), according to which different types of reconstruction are identified, ranging from the

que van des de la reposició fidel de les façanes originals del segle XVIII, importades d'Itàlia seguint patrons antics, fins noves cases dissenyades d'acord amb directrius volumètriques i compositives preestablertes (figures 6 i 7).

Un cas d'estudi: *Gründungsviertel* a Lübeck

Fins i tot en el cas de les illes estretes i allargassades del districte de *Gründungsviertel*, denominació alemanya del barri dels fundadors, a Lübeck, es va seguir una filosofia semblant. L'estratègia alterna reconstruccions filològiques i reinterpretacions actuals de

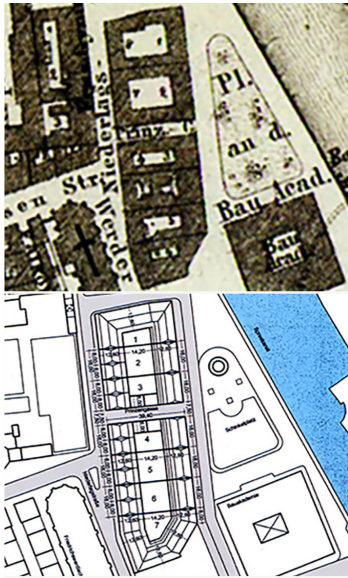

Figura 6. Friedrichswerder: Pla de W. Liebenow, 1867 (extracte); Pla de K.Th. Brenner, 2005

Figure 6. Friedrichswerder: W. Liebenow, Plan 1867 (extract); K.Th. Brenner, Plan 2005

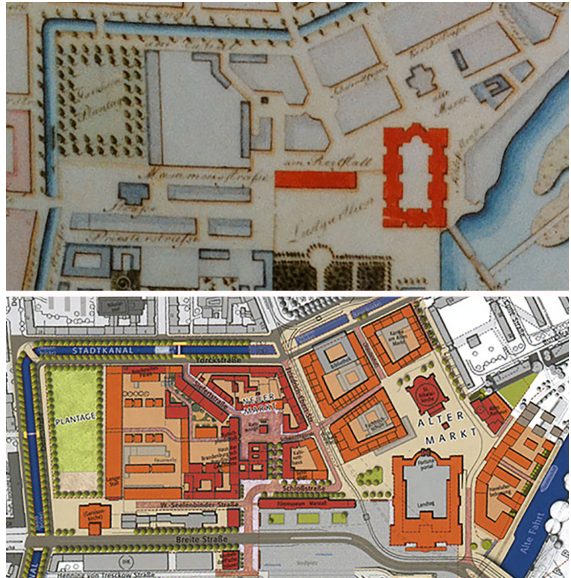

Figura 7. Potsdam: Pla de C.L. Oesfeld, 1778 (extracte); Pla General, 2012

Figure 7. Potsdam: C.L. Oesfeld, Plan 1778 (extract); General Plan, 2012

faithful reproposal of the original façades dating back to 18th century – imported from Italy according to ancient models – to new houses designed according to pre-established volumetric and compositional guidelines. (Figure 6, 7)

A case study: *Gründungsviertel*, Lübeck

Even in the case of the narrow and elongated blocks of the *Gründungsviertel* district (Founders' Quarter) in Lübeck, a similar philosophy was followed. The

strategy alternates philological reconstructions and current reinterpretations of the Gothic-merchant houses typical of Hanseatic cities. In its urban history, the *Gründungsviertel*, as one of the oldest areas in the western part of the city, underwent several transformations especially in the post-war period: the building of two isolated professional schools; the cancellation of archeological traces; the creation of a parking lot. These measures led to the removal of the compact structure of the original parceled blocks towards a more open morphology. Since 1990, plans have been proposed

les cases de mercaders gòtiques típiques de les ciutats hanseàtiques. En la seua història urbana, el *Gründungsviertel*, com a una de les àrees més antigues de la part oest de la ciutat, va patir diferents transformacions especialment a la postguerra: la construcció de dues escoles professionals aïllades, la supressió de les traces arqueològiques i la creació d'un aparcament. Aquestes mesures van dur a l'eliminació de l'estructura compacta de les illes parcel·lades originals i van suposar una morfologia més oberta. Des de 1990 s'han proposat plans per restaurar el *Gründungsviertel*. Amb la posterior reubicació de les dues escoles professionals es va crear espai per renovar tota l'àrea. Després de la seua demolició el 2009 i gràcies al suport del programa mundial de l'UNESCO *Lübecker Altstadt*, una sèrie d'excavacions arqueològiques i d'anàlisi de documents van ser iniciada en el lloc.

L'esperada renaixença del *Gründungsviertel* sobre l'estructura dels lots originals es desenvolupa amb l'esperit de la reconstrucció crítica del traçat urbà històric. D'acord amb la forma dels lots originals, les parcel·les disponibles presenten diferents dimensions i amb això

Figura 8. Lübeck, *Gründungsviertel*: Pla urbà de 1872; pla actual

Figure 8. Lübeck, *Gründungsviertel*: Urban Plan, 1872; actual plan

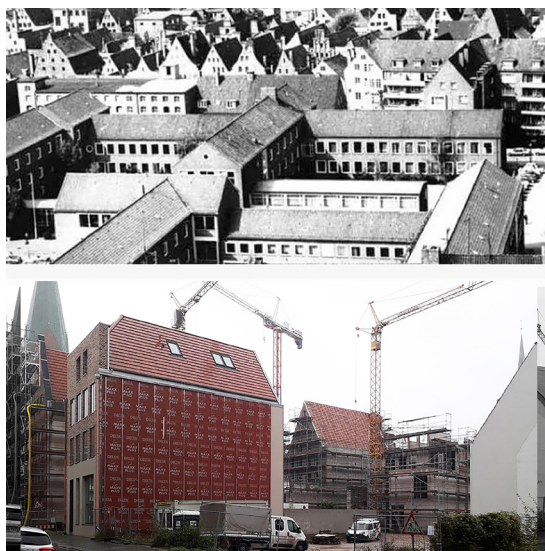

Figura 9. Lübeck, *Gründungsviertel*: Dues escoles professionals dels anys 50, cases unifamiliars edificades d'acord amb el parcel·lari original (2020)

Figure 9. Lübeck, *Gründungsviertel*: Two professional Schools of the 1950s; Single houses in building according to the original parcels (2020)

for the restoration of the *Gründungsviertel*. With the subsequent relocation of the two professional schools, space was created for the renovation of the entire area. After their demolition (2009) and thanks the support of the UNESCO World Programme *Lübecker Altstadt*, archaeological excavations and documentary analyses started on the site.

The expected rebirth of the *Gründungsviertel* on the structure of the original parcels is carried out in the spirit of *critical reconstruction* of the historical urban layout. According to the shape of historical parcels the available lots present different dimensions, thanks to which the richness and variety of the past urban image is recreated. Typological variations of the single houses can accommodate different

és possible recrear la riquesa i varietat de l'antiga imatge urbana. Variacions tipològiques de les cases unifamiliars poden allotjar diferents finalitats per a un total de 170 unitats, incloent apartaments, botigues i oficines en planta baixa. Les característiques del nou districte segueixen aquelles del centre medieval de Lübeck: la compacitat de les illes i la cortina edificada, la densitat dels lots i la individualitat de les façanes definida per la coberta inclinada de cada casa (figures 8 i 9).

Una proposta didàctica per Lübeck

En sintonia amb les estratègies introduïdes per aquest cas d'estudi, es va desenvolupar una experiència didàctica al Politecnico di Milano dins del Treball Final de Màster, i duta a terme per l'autor i pel Prof. Annegret Burg¹⁹.

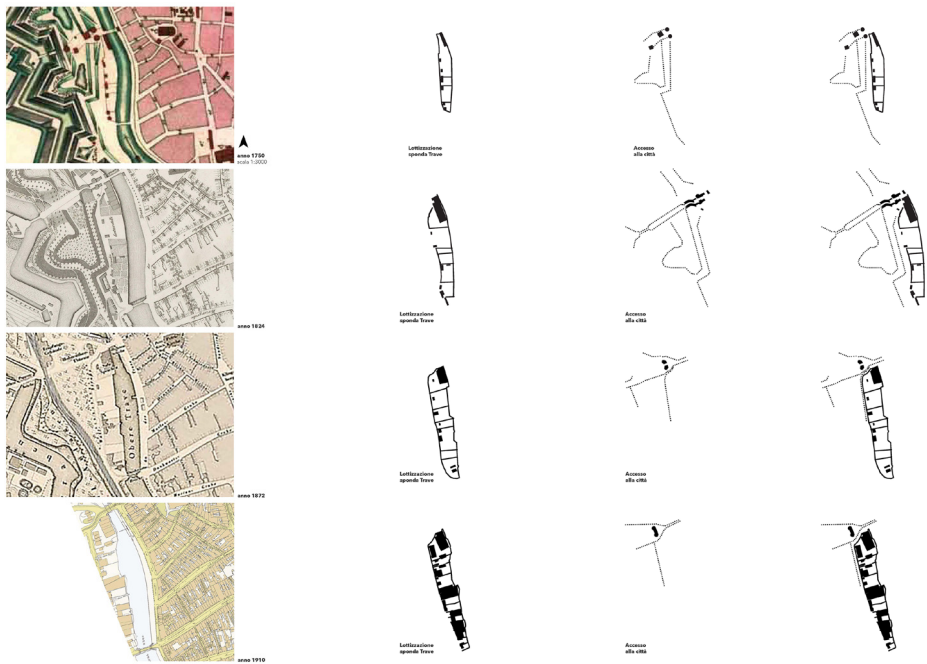

Figura 10. Lübeck, illes al voltant de *Holstentor*: nivells morfològics històrics

Figure 10. Lübeck, blocks around Holsen Tor: Historical morphological levels

destinations for a total of 170 units, including apartments, shops and offices on the ground floor. The characteristics of the new district follow those of the medieval center of Lübeck: the compactness of the blocks and building curtain, the density of the lots and building facades with pitched roof for each house. (Figure 8-9)

A didactic proposal for Lübeck

In continuity with the strategies introduced by this case study, a didactic experience has been carried out at Politecnico di Milano within the Architectural Design Studio (Master Thesis) held by the author together with Prof. Annegret Burg.¹⁹

L'objectiu fou elaborar un pla comú per al centre de Lübeck basat en els principis reconstructius dels casos d'estudi. Mitjançant operacions de reemplaçament o d'acabament, el pla ambicionava restituir la forma de les illes antigues, basant-se en una anàlisi curosa del parcel·lari original.

Aquestes illes havien estat dividides en quatre àrees temàtiques, identificades d'acord amb la seua localització: a l'accés occidental de la ciutat vella, al voltant del *Holstentor* i els vells magatzems de la sal, i les illes a l'altre costat del riu Trave (figures 10, 11 i 12); les illes al voltant de la *Marktplatz*, dominades per la presència de l'anti ajuntament, i aquelles al nord, incloent la *Buddenbrook House*, el conjunt del famós llibre de Thomas Mann i que actualment s'estan renovant com a museu; les illes situades al llarg de la vora oriental de la ciutat antiga, també en estreta relació amb el canal i amb la presència d'un menut teixit de cases; i la tira de terra originalment utilitzada per activitats portuàries i que ara s'ha renovat per ús cultural, residencial i hostaler.

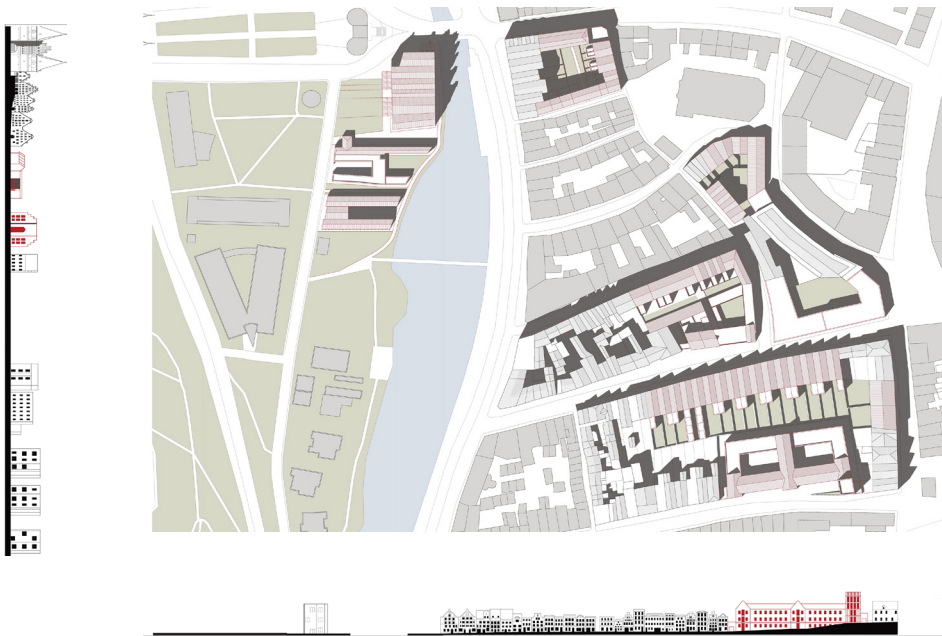

Figura 11. Lübeck, illes al voltant de Holstentor: pla urbà

Figure 11. Lübeck, blocks around Holsen Tor: Urban Plan

The aim was to elaborate a common plan for the centre of Lübeck based on the reconstructive principles of the case studies. Through replacement or completion operations, the plan seeks to restore the original shape of the old blocks, based on a careful analysis of the original parcels.

These blocks have been divided into four thematic areas, identified according to their location: the western entrance area to the old city, around the Holstentor and the old Salt Warehouses, and the

blocks on the other side of the Trave river; the blocks around the Marktplatz, dominated by the presence of the old City Hall, and those to the north, including the *Buddenbrook House*, the set of the famous book by Thomas Mann, currently being renovated as a museum; the blocks located along the eastern edge of the old city, also in close relation to the waterway and with the presence of a minute fabric of houses; the strip of land originally used for port activities and now being renovated for cultural, accommodation and residential use. (Figure 10-12)

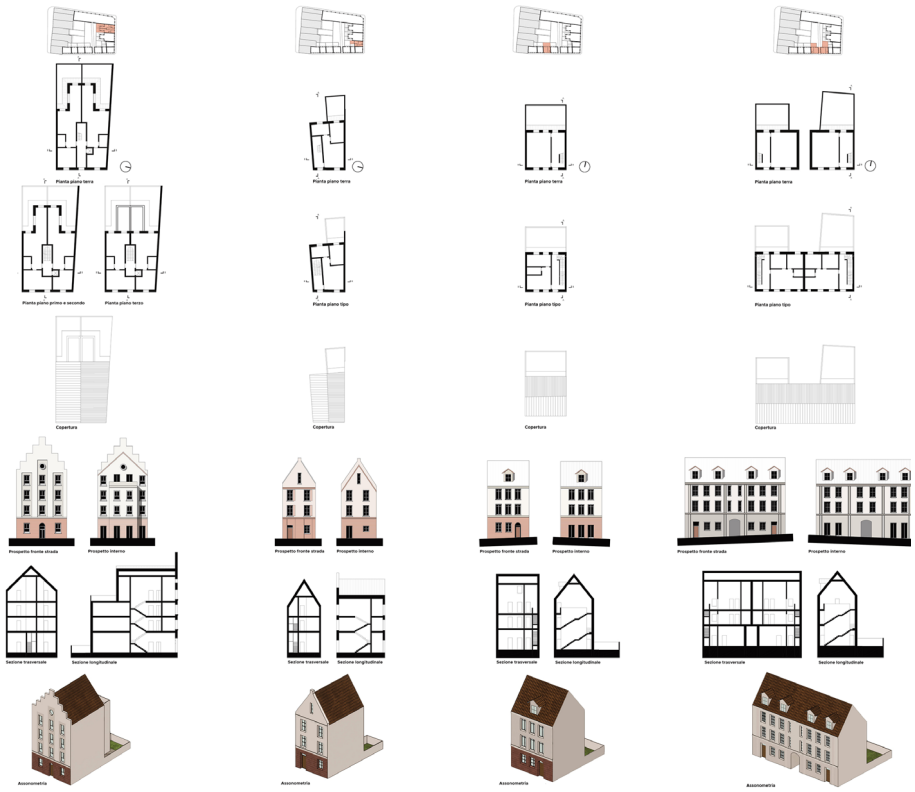

Figura 12. Lübeck, illes al voltant de Holstentor: tipologies

Figure 12. Lübeck, blocks around Holsen Tor: Typologies

Conclusions

Començant amb aquestes quatre àrees, els projectes individuals han identificat temàtiques i principis comuns, emprats com a base per establir propostes de reconstrucció: l'alineament a la línia de carrer; la reproposició, tant com siga possible, de l'antic *parcellarium* d'origen medieval i de les característiques tipologies de cases gòtiques i de mercaders; la introducció, dins del teixit residencial compacte, de noves

Conclusions

Starting from these four areas, the individual projects have identified common themes and principles, used as bases to set the reconstructive proposals: the alignment to the street line; the re-proposal, as far as possible, of the ancient *parcellarium* of medieval origin and of the characteristic Gothic-

mercantile house typologies; the introduction, within the compact residential fabric, of new collective facilities, such as schools, museums, cultural centres, receptive and commercial buildings; the presence, according to the typical Lübeck tradition, of passageways passing through the block (*Gänge*), so as to establish a close relationship with the city; the characterization of the individual typologies on

instal·lacions col·lectives, com ara escoles, museus, centres culturals, o edificis de recepció i comercials; la presència, d'acord amb la típica tradició de Lübeck, de passatges que passen a través de les illes, Gänge; per tal d'establir una estreta relació amb la ciutat; la caracterització de les tipologies individuals sobre la base de certes temàtiques arquitectòniques que afecten, sobre tot, la configuració de les façanes principals cap al carrer, vingudes a menys amb formes que es remunten als períodes del Renaixement, del Barroc o del Neoclassicisme, i aquelles façanes cap al jardí, sovint articulades amb cossos interiors més baixos.

Notes

- ¹ Per les diferents nocions associades a aquest mot, veieu: Tino Mager, Schillernde Unschärfe. *Der Begriff der Authentizität im architektonischem Erbe* (Berlin/Boston: De Gruyter, 2016).
- ² The Global City. The urban condition as a pervasive phenomenon, IX Congresso AISU, Bologna, 11-14 September 2019; Visiones Urbanas, IX Jornadas Internacionales Arte & Ciudad. Universidad Complutense Madrid, 21-23 October 2020; The Architect and the City, EAAE – ARCC International Conference, Valencia 11-14 November 2020; Urban Form and the Sustainable and Prosperous Cities, XXVIII International Seminar on Urban Form. ISUF2021, 29 June-3 July 2021, Glasgow.
- ³ Michele Caja, ed., "Neue Projekte in historischen Deutschen Städten / Nuovi progetti in centri storici tedeschi", *Quaderno di Aión*, no. 23 (2019).
- ⁴ Ernesto Nathan Rogers, "Le preesistenze ambientali e i temi pratici contemporanei", *Casabella-Continuità*, no. 204 (1955): 3-6.
- ⁵ Eric J. Hobsbawm, Terence Ranger, ed., *The Invention of Tradition*, (Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1983).
- ⁶ Le Corbusier, Plan Voisin, 1925.
- ⁷ Even if referred to the critical condition of figurative arts, the book of Hans Sedlmayr's, *Art and Crisis. The Lost Center* (German Edit.: 1948; English Ed.: 1957), was often recurring reference, even if in critical way, in the discussion about city and architecture in the post-war years. See, for example, the book's review by Aldo Rossi in *Casabella-Continuità* directed by Ernesto Nathan Rogers (Una critica che respingiamo, n. 219, 1958)
- ⁸ Ernesto Nathan Rogers, J.L. Sert, J. Tyrwhitt, ed., *The Heart of the City. Towards the humanization of Urban life* (New York: Pellegrini and Cudahy, 1952).
- ⁹ Maurice Halbwachs, *La mémoire collective* (Paris: Presses Universitaires de France, 1949).
- ¹⁰ Michele Caja, Martina Landsberger, Silvia Malcovati, ed., *Tipologia Architettonica e morfologia urbana. Il dibattito italiano – antologia 1960-1980* (Milano: Lampi di Stampa// Libraccio, 2010). Jeremy Whitehand, "British Urban Morphology: the Conzenian tradition", *Urban Morphology* 5, no. 2 (2001): 103-109.

the basis of certain architectural themes, which concern above all the configuration of the main façades on the street – declined according to forms that vary up to the Renaissance, Baroque and Neoclassical period – and those on the garden, often articulated with lower internal bodies.

Footnotes

- ¹ On the different notions associated with the term, see: Tino Mager, Schillernde Unschärfe. *Der Begriff der Authentizität im architektonischem Erbe* (Berlin/Boston: De Gruyter, 2016).
- ² The Global City. The urban condition as a pervasive phenomenon, IX Congresso AISU, Bologna, 11-14 September 2019; Visiones Urbanas, IX Jornadas Internacionales Arte & Ciudad. Universidad Complutense Madrid, 21-23 October 2020; The Architect and the City, EAAE – ARCC International Conference, Valencia 11-14 November 2020; Urban Form and the Sustainable and Prosperous Cities, XXVIII International Seminar on Urban Form. ISUF2021, 29 June-3 July 2021, Glasgow.

- ³ Michele Caja, ed., "Neue Projekte in historischen Deutschen Städten / Nuovi progetti in centri storici tedeschi", *Quaderno di Aión*, no. 23 (2019).
- ⁴ Ernesto Nathan Rogers, "Le preesistenze ambientali e i temi pratici contemporanei", *Casabella-Continuità*, no. 204 (1955): 3-6.
- ⁵ Eric J. Hobsbawm, Terence Ranger, ed., *The Invention of Tradition*, (Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1983).
- ⁶ Le Corbusier, Plan Voisin, 1925.
- ⁷ Even if referred to the critical condition of figurative arts, the book of Hans Sedlmayr's, *Art and Crisis. The Lost Center* (German Edit.: 1948; English Ed.: 1957), was often recurring reference, even if in critical way, in the discussion about city and architecture in the post-war years. See, for example, the book's review by Aldo Rossi in *Casabella-Continuità* directed by Ernesto Nathan Rogers (Una critica che respingiamo, n. 219, 1958).
- ⁸ Ernesto Nathan Rogers, J.L. Sert, J. Tyrwhitt, ed., *The Heart of the City. Towards the humanization of Urban life* (New York: Pellegrini and Cudahy, 1952).
- ⁹ Maurice Halbwachs, *La mémoire collective* (Paris: Presses Universitaires de France, 1949).

- ¹¹ Anthony Vidler, *Histories of the immediate present: inventing architectural modernism* (Cambridge/London: MIT Press, 2008), 207-208.
- ¹² About Reform block, see: W. Sonne, Dwelling in the metropolis: reformed urban blocks 1890-1940. (<https://1library.net/document/ozlIgv6z-dwelling-metropolis-reformed-urban-blocks.html>)
- ¹³ Fritz Neumeyer, ed., *Ludwig Mies van der Rohe. Hochhaus am Bahnhof Friedrichstrasse* (Tübingen/Berlin: Wasmuth, 1993).
- ¹⁴ Giovanna Borasi, *The Other Architect. Another Way of Building Architecture* (Montreal: CCA, Spector Books, 2015).
- ¹⁵ André Barey, ed., *Déclaration de Bruxelles. Propos sur la reconstruction de la ville européenne* (Brussels: A.A.M., 1980).
- ¹⁶ Winfried Nerdinger with M. Eisen and H. Strobl, ed., *Geschichte der Rekonstruktion. Konstruktion der Geschichte* (München: Prestel, 2010).
- ¹⁷ Wolfgang Pehnt, "Eine Kopie ist nur die halbe Wahrheit. Kampf dem Attrappenkult: Die Debatte um die Rekonstruktion verlorener Bauwerke bleibt heftig", *Süddeutsche Zeitung*, no. 96 (2011).
- ¹⁸ Benjamin Häger, "Die Franfurter Altstadt. Rekonstruktion in drei Akten", *Arch+*, no. 204 (October 2011): 104-111.
- ¹⁹ Laboratorio di Progettazione Architetonica 1 (Master Course), Prof. Michele Caja, Annegret Burg, Maurizio Acito, Tutors: Martina Camesasca, Marzia Foglia, Pierfrancesco Sacerdoti, Politecnico di Milano, 2020-21.

Referències de les imatges

Figura 1. Barey, coberta de la *Déclaration de Bruxelles*

Figura 2. Krier, Culto, Contreprojects

Figura 3. Arch+, número 204, 2011

Figures 4, 5, 6, 7, 8 i 9. Aión, número 23, 2019

Figures 10, 11 i 12: Laboratorio di Progettazione Architetonica 1, Politecnico di Milano, 2020-21. Prof. Michele Caja, Prof. Annegret Burg; Tutor: Martina Camisasca.

¹⁰ Michele Caja, Martina Landsberger, Silvia Malcovati, ed., *Tipologia Architetonica e morfologia urbana. Il dibattito italiano – antologia 1960-1980* (Milano: Lampi di Stampa/Il Libraccio, 2010). Jeremy Whitehand, "British Urban Morphology: the Conzenian tradition", *Urban Morphology* 5, no. 2 (2001): 103-109

¹¹ Anthony Vidler, *Histories of the immediate present: inventing architectural modernism* (Cambridge/London: MIT Press, 2008), 207-208.

¹² About Reform block, see: W. Sonne, Dwelling in the metropolis: reformed urban blocks 1890-1940. (<https://1library.net/document/ozlIgv6z-dwelling-metropolis-reformed-urban-blocks.html>)

¹³ Fritz Neumeyer, ed., *Ludwig Mies van der Rohe. Hochhaus am Bahnhof Friedrichstrasse* (Tübingen/Berlin: Wasmuth, 1993).

¹⁴ Giovanna Borasi, *The Other Architect. Another Way of Building Architecture* (Montreal: CCA, Spector Books, 2015).

¹⁵ André Barey, ed., *Déclaration de Bruxelles. Propos sur la reconstruction de la ville européenne* (Brussels: A.A.M., 1980).

¹⁶ Winfried Nerdinger with M. Eisen and H. Strobl, ed., *Geschichte der Rekonstruktion. Konstruktion der Geschichte* (München: Prestel, 2010).

¹⁷ Wolfgang Pehnt, "Eine Kopie ist nur die halbe Wahrheit. Kampf dem Attrappenkult: Die Debatte um die Rekonstruktion

verlorener Bauwerke bleibt heftig", *Süddeutsche Zeitung*, no. 96 (2011).

¹⁸ Benjamin Häger, "Die Franfurter Altstadt. Rekonstruktion in drei Akten", *Arch+*, no. 204 (October 2011): 104-111.

¹⁹ Laboratorio di Progettazione Architetonica 1 (Master Course), Prof. Michele Caja, Annegret Burg, Maurizio Acito, Tutors: Martina Camesasca, Marzia Foglia, Pierfrancesco Sacerdoti, Politecnico di Milano, 2020-21

Image references

Figure 1. Barey, Déclaration de Bruxelles, cover

Figure 2. Krier, Culot, Contreprojets

Figures 3. Arch+, no. 204, 2011

Figures 4-9. Aión, no. 23, 2019

Figure 10-12. Laboratorio di Progettazione Architetonica 1, Politecnico di Milano, 2020-21. Prof. Michele Caja, Prof. Annegret Burg; Tutor: Martina Camisasca

Bibliografia

Bibliography

- Barey, André, ed. *Déclaration de Bruxelles. Propos sur la reconstruction de la ville européenne*. Brussels: A.A.M., 1980.
- Borasi, Giovanna. *The Other Architect. Another Way of Building Architecture*. Montreal: CCA, Spector Books, 2015.
- Cabrera i Fausto, Ivan et al., ed. *The Architect and the City*. In the EAAE – ARCC International Conference, Valencia 11-14 Novembre 2020. València: Editorial Universitat Politècnica de València, 2020.
- Caja, Michele, ed. “Neue Projekte in historischen Deutschen Städten / Nuovi progetti in centri storici tedeschi.” *Quaderno di Aión*, no. 23, 2019.
- Caja, Michele, Martina Landsberger and Silvia Malcovati, ed. *Tipologia Architettonica e morfologia urbana. Il dibattito italiano – antologia 1960-1980*. Milano: Lampi di Stampa/ Il Libraccio, 2010.
- Chaves Martin, Miguel Ángel. ed. “Visiones Urbanas.” In the IX Jornadas Internacionales Arte & Ciudad. Madrid: Universidad Complutense, 2020.
- Halbwachs, Maurice. *La mémoire collective*. Paris: Presses Universitaires de France, 1949.
- Häger, Benjamin. “Die Franfurter Altstadt. Rekonstruktion in drei Akten.” *Arch+*, no. 204 (October 2011): 104–111.
- Hobsbawm, Eric J. and Terence Ranger, ed. *The Invention of Tradition*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1983.
- Krier, Léon and Maurice Culot. *Contreprojets*. Brussels: A.A.M., 1981.
- Mager, Tino. *Schillernde Unschärfe. Der Begriff der Authentizität im architektonischem Erbe*. Berlin/Boston: De Gruyter, 2016.
- Nerdinger, Winfried with M. Eisen and H. Strobl, ed. *Geschichte der Rekonstruktion. Konstruktion der Geschichte*. München: Prestel, 2010.
- Neumeyer, Fritz, ed. *Ludwig Mies van der Rohe. Hochhaus am Bahnhof Friedrichstrasse*. Tübingen/Berlin: Wasmuth, 1993.
- Pehnt, Wolfgang. “Eine Kopie ist nur die halbe Wahrheit. Kampf dem Attrappenkult: Die Debatte um die Rekonstruktion verlorener Bauwerke bleibt heftig.” *Süddeutsche Zeitung*, no. 96 (2011).
- Rogers, Ernesto Nathan. “Le preesistenza ambientali e i temi pratici contemporanei.” *Casabella-Continuità*, no. 204 (1955).
- Rogers, Ernesto Nathan, J.L. Sert and J. Tyrwhitt, ed. *The Heart of the City. Towards the humanization of Urban life*. New York: Pellegrini and Cudahy, 1952.
- Vidler, Anthony. *Histories of the immediate present: inventing architectural modernism*. Cambridge/London: MIT Press, 2008.
- Whitehand, Jeremy. “British Urban Morphology: the Conzenian tradition”. *Urban Morphology* 5, no. 2 (2001): 103-109.